

kentené „a lenézetés toleranciáját élvező olasz katolikus világot, bár a helyes időpont megválasztása kényes és nehéz feladat lesz XIII. Leó utódja számára.

Mi türelmesen várunk reá. Akár a genuai parti munkásnak fia, akár a genzanoi Vannutelli lesz a pápa, számíthat ragaszkodásunkra, épen úgy, mint elődje. Tudjuk, hogy útja keresztút lesz, valószínű, hogy a bebörtönzött pápák száza folytatódik s a „római fogságból” nem térhet még vissza szabad otthonába. Más nemzetekhez hasonlóan nekünk is sürgetnünk kell a türelmetlen római állapotok megszüntetését. Idei kath nagygyűlésünkön határozottabban, mint ezelőtt. Hisz a pápa szabadsága „közkinés és közszükséglet.”

A liberalizmus csödéje. Nulla dies sine linea. A politikai levegő olyan forró manapság, hogy ugyszólván minden napnak meg van a maga szenzációja.

A legújabb esemény azonban — fájdalom — már nemcsak szenzációs, hanem botrányos is.

Megakarták vesztegetni a magyar parlament egy obstruáló képviselőjét Papp Zoltánt potom 10000 koronával, hogy hagyjon fel irányával; ugyancsak megakarták vesztegetni a „Magyarország” című ellenzéki lapot, hogy szereljen le. Ez a ridég tényállás. E tény háta megett azonban óriási sötétség, titongó mélység, büzös rothadás van elrejtőzve. Szent Isten! hova jutottunk? kérdezi minden becsületes magyar ember megdöbbenve.

Ime a hírhedt liberalizmus (amely nálunk sohasem volt az igazi, a tiszta) hova juttatta közéletünket. A korrupció teljes lett minden vonalon.

Eddig is jajgattunk, hogy a korrupció kisebb és nagyobb ajtókat berontott, de hogy ily szemérmelen formában kezdenek garázdálkodni, arról még nem is álmodhattunk. Pedig ennek bekövetkezése az előzmények után szinte természetesen

hat évi uralkodást jelentettek. A koporsóba jött még egy érechengerbe zárt pergamentekeres, mely latin nyelven a meghalt pápa életének és uralkodásának kiemelkedőbb pontjait beszéli el.

A vatikáni káptalan jegyzője felolvassa a pergament tartalmát, és a holttest átadásáról szóló jegyzőkönyvet. A koporsó lezárása előtt még utójára: a Majordomus, a Maestro di Camera, a négy jelenlevő kamarás, Msgr. Marzolini, a ceremóniamester, Msgr. Merry del Val, a Guardia Nobile paracsnoka, és gr. Pecci Kamill az Elhunynak lábát megcsókolták. Majd ráhelyezik a koporsó fedelét, violaszínű szallaggal kereshetlapon átkötik, a kereszt 4 végét a Camerlango és a Majordomus két-két viaszpecséttel látják el, középet pedig Card. Rampolla, mint a Basilika archiprezbiter, és a káptalan pecsételése le. Hasonlóképpen jártak el az ólomkoporsó lepecsételésénél. Rampolla kardinális és Msgr. Ceppetelli a „loculus”-nál helyezkedtek el, melybe a koporsó gépek segítségével emelendő volt. Ugyanide helyezték el ideiglenesen IX. Pius hamvait, mielőtt „San Lorenzo fuori le mura”-ba vitték volna. Kilenc és félkor a gépek lassan emelni kezdték a koporsót, az énekesek elkezdik a „Benedictus”-t, s mikor a koporsót a „loculusba” helyezték, Msgr. Ceppetelli az elhunyt Főpapért imádkozik „Oremus”, a kar „Requiescat in pace”-t énekl, s az összegyűlt nép még az utolsó Amen-nel felelt.

tes volt. A bűnök, a gazságnak is meg van a maga következetessége. A rothadás a megtámadott szervek testben nem áll meg egy kis területen, hanem mind tovább halad. Így az erkölcsi világban. Szorongó szívvel, szinte kétségbeeséssel a jövő iránt kell tapasztalunk, hogy ez az erkölcsi rothadás közéletünkben immár teljessé vált.

A közvélemény tanácstalanul áll. A rothadásnak nehéz, fojtó gőze megüli az agyát s nem tud tisztán gondolkodni.

Szinte felve, suttogva kérdezi: Honnan ez a mérhetetlen vakmerőség? Honnan ez a feneketlen romlottság? Hát a magyar nemzet erkölcsi érzülete ilyen hírnévként örvend? Akadt vakmerő, vagy akadtak vakmerők, akik a saját fekete lelükben dülő, és romboló erkölcsi romlottságot immár általánosnak hitték. A kérdésekre nem tudunk s felünk felelni. Nem szabad azonban a gaz merényletet általános romlottságból származottnak tekintenünk, hanem tisztán a kétségbeesett és teljesen elzúllott liberalizmus számlájára kell írunk.

Kutatjuk, keressük kinek vagy kiknek volt olyan életkérdés a nemzeti követelmények leszerelése. És ime kutatás közben, elszáll a hir: a vesztegető egy magyar zászlós úr, aki mint Fiume kormányzója, a magyar kormány részese. A neve Szápáry László gróf, ősrégi magyar család ivadéka. Azt mondják képzett, okos, negyvenes javakorában lévő férfiú, a ki azonban mérhetetlenul ambiciózus. Mindez azonban még nem adja kulesát a magyar nemzet becsületé ellen elkövetett merényletnek. Közéletből keressük hát. Azt mondják, hogy Khuen-Héderváry grófnak, a miniszterelnöknek benső, kebelbarátja. Tehát itt a nekusz! Valóban a mai viszonyok között ez a feltevés a rejtély megoldására kézenfekvő. De a mikor általánosan ismeretes, hogy Szápáry anyagilag nem valami fényesen áll: akkor nehezen hihető el, hogy több százezerrel — miként közvetítője a megszökött Dienes Márton hangoztatta — rendelkezék még hasonló célra a saját zsebéből. Az Orestes és Pilades-féle barátságunk tehát ilyen modern formájában nehezen lehet himni. Am a barátság lehetséges, de a szörnyű áldozat!

A szomorú aktust a „sapietrimi”-k (a Szt. Péterhez tartozó munkások) fejezték be, a „loculus” nyílását befalták, elhelyezték a faurnát, melyen már írva volt: „Leo XIII. Pont. Max.”

Tíz órakor este megszólaltak a vatikáni harangok, s hírül adták, „orbi et urbi”, hogy vége a grászos szertartásnak — XIII. Leó ideiglenes sírjában nyugszik.

II. Rákóczi Ferenc vallásossága.

Ezer éves multunknak sok tüneményes alakja van. Egyikben bámuljuk a honfoglalók nyers erejét, másikban a honalapítók államszervező képességét s az apostolok vallásos bölcseségét; egyikben az európai tekintélyű királyt s a szentet, a másikban a korát megelőző bölcs törvényhozót; egyikben a regényes lovagkor daliás eszményét, másikban szűz esatáknak győztesét, a rettenhetetlen hadverőt; egyikben a megtámadott szabadság vértanúját, másikban a személyes bátorság herószát; egyikben ezt, másikban azt . . . de ki tudná ezt a ragyogó díszes sorát a halhatatlan neveknek elmondani? Sokan vannak ők! Valahányszor vérről szerzett hazánkat, nemzeti létünket vszedelem fenyegette, mindannyiszor előállott egy . . . tíz . . . száz és ezer, elhárítani a bajt. Az isteni Gondviselés állította őket elő.

Sokan vannak ők mondom, de a sok közül

Tovább, más helyt kell tehát keresni az okokat. Pénz és vezető embereknek megvesztegetése nem a legújabb politikai eszköze közösgyes politikáknak. Mindazáltal most, a míg a részletek nem ismeretesek nem akarunk újabb feltevéseket gyártani. E helyett erős hittel és bizalommal akarunk rámutatni valamire: A szóban forgó páratlan merénylet ne ejtsen kétségbe senkit is. Ennek nyomán új élet fakad. Ismételten a szervek világából vesszük a bizonyító analógiát. A mint ott az elrothadt szervek test egy újíjú testnek ad táplálékot: úgy az erkölcsi romlottságnak az a foka kihívja a szunyadó íteletet, felszólítja a jobbkat a nagyszerű küzdelemre. Ennek a nagyszerű harcnak elérkezett az ideje, tovább odázni nem lehet, meg kell menteni a nemzetnek becsületét, erkölcsét — a korhadt rendszer ertörlésével. Így fakad fel új élet a rothadás nyomán. Ha így tekintjük a dolgot, hamarosan megnyugszunk, mert megint csak az isteni Gondviselés útját szemléljük. A rosszból jót Ő teremthet!

Sándor József Emke főtítkár és a katholicizmus. Ilyen című s mult számunkban megjelent közleményre vonatkozólag a következő levelet kaptuk, melyet minden megjegyzés nélkül adunk közre:

T. Szerkesztő Úr!

A Közművelődés legközelebbi számában a Sándor Józsefre vonatkozó közleményben az a kérdés van felteve, hogy hogyan engedhettem én meg, hogy Sándor József a széki kongresszuson tartott felolvasó előadásomat cenzura alá vesse?

Mindenekelőtt ki kell jelentenem, hogy a dolog csakugyan úgy történt, mint a hogy azt a közlemény előadja. Sőt annyira ment a bizalmatlanság velem szemben, hogy Sándor József elnök úr a dolgozatot előadás után hivatalos közlés végett tőlem átvevén, még addig sem adta vissza, hogy lemásoltassam, nehogy azon valamit változtassak, hanem ő maga másoltatta nekem le.

A mi már most azt a kérdést illeti, hogy hogyan engedhettem meg dolgozatomat az előadott módon cenzura alá vetni? erre csak

is kiemelkedik, messze kiragogy az, kinek kétségbeesését elémelt most ünnepeljük országszerte: a nagy Rákóczi Ferenc.

Az önzetlenségnek, a tiszta szabadságszeretnek, az áldozatkészségnek, a magyar érületnek, az alázatosságunk és mély vallásosságunk ez a páratlan hőse és martírja!

Ez a hős, midőn hatalomnak, gazdagságnak, fénynek, ragyogásnak volt az ura: akkor is annyira tudta, érezte, hogy az Urnak törékeny edénye, mint mikor keserű bujdosásban, észbontó honatlanságban morzsolgatta élete kenyerének hátralévő részét.

Ha szerencse mosolygott rája, az Urnak adott halát érte. Ha összetörtött élete hajójának evezője, nem tört össze erős lelke: az Urhoz fohászzkodott s megvigasztalódott. Úgy tartotta: az Úr hatalmas, nagy és bölcs. Ő tudja, miért tartotta eléje a keserű kelyhet.

Ezt a mélyen alázatos, tiszta vallásos lelket akarjuk megismertetni olvasóinkkal a leghitelesebb forrás nyomán, az „Vallomásai”-ból (Confessio Peccatoris). Ezerhatszázötvenhatban kezdte írni a bujdosó fejedelem latinnyelven ezt az önleletrajzfélét, melynek keretében, őszinte hangja sok tekintetben emlékeztet szent Ágoston Confessióra. A fejedelem Istenhez intézi válamásait. Tartózkodás nélkül, korlátozatlan őszinteséggel tárja fel escelekedeteinek okait. Ez a műve meghatóan bizonyítja mely érzelmű lelkének nemes-

ugyan nem tudok más feleletet adni, mint azt, hogy eleget tépelődtem magamban afölött, hogy mitévők legyek. Ha visszavonultam volna, az botrány számba ment volna és nem lett volna a kongresszusnak alkalma az előadott fontos ügyeket oly alakban tárgyalni. Pedig különösen a kepe-kérdésben általában minden felé a továbbiak alapjain egészen az én dolgozatom véteit. Mikor a kongresszus intéző bizottsága a kongresszus javaslatait a kormányhoz fölterjesztette, akkor is és ott is a kepe-kérdést a legelőtöbb székely kérdések jelezték. Én Bedő Albert elnököt és Sándor János székely kormánybiztos Ö Meltóságait még a kongresszus után is külön megkértem és a szívökre kötöttem a kepe ügyét. Ne csodálkozzék tehát azon senki, hogy magán sérelmemet az ügyszeretnek alárendelve, előadásomat mégis csak megtartottam, a mely mondhatom, hogy általános öszinte helyesléssel találkozott és szerencsés voltam magának Sándor József elnök urnak is gratulálását fogadhatni.

Mindamellet mégis éreztem a méltatlan bánást és mondhatom, hogy az eljárás annál inkább zokon esett, mert Sándor József úr mindig a legnagyobb figyelemmel volt és van egyébiránt ma is esekélyességem iránt. De azért ez nem gátol, hogy a pápával szemben tanúsított fellépését másokkal együtt nyíltan is ne helytelenítem és megütözömnek ne adjak afölött kifejezést annál is inkább, mert csakugyan nagyon szeret az egyházzal beszélni. Többek között nem rég volt római útjában, a Szent Péter templomban egy kanonizációsális pört végig nézvé, oly hatások és emlékek között távozott és beszélt azokról ide haza, hogy valóságos tisztelet nyilatkozott meg belőle egyházunk iránt.

Fogadját T. Szerkesztő ur öszinte nagyrabszűlésem.

Kolozsvár, 1903. július 31.

Pál István.

II. Rákóczi Ferenc.

... irigyt megcsufolta (Isten)
Az sok szegény kérésit meghallgatta:
Hazájában ismétlen visszahozta.

Sok százezer szegény kérését hallgatta meg a magyarok Istene ez előtt kétszáz esz-

tendővel, midőn Rákóczit kiszabadítva bécsi fogásából, hazavezette az elárvult nemzethez, melynek már csak nyövei voltak még s gyöngye, piszálóló reménye.

A messze idegenben, távoli keleten egy új sirhalom domborult kétszáz évvel ezelőtt 1703-ban. A friss hantok a legnagyobb, a leghősiebb magyar asszonyok s a legszeretőbb anyának, az odaadó hitvesnek: Zrinyi Ilonának földi maradványát takarták. Az a sirhat nagy sebet ütött az elárvult fiú szívében, de nem akkorát, hogy egyéni fájdalom érzékelténné tette volna nemzet haláltusa iránt. Az ő sebe új volt, a nemzet kétszázados. Olyan seb, a mely soha be nem hegedt, mert minduntalan felszaggatták. „Recrudescunt vulnera incitata gentis Hungariae.” Ismét megújultak a nemes magyar nemzet sebei — harsog fel anyja szellemében az, akit Isten „hajzájában ismétlen visszahozott.” És csodás időknek hajnalra pirkadt fel a Kárpátok felett, daliás idők hős leventéi csak úgy felbukkantak innen is onnan is, hogy odaálljanak a zászló alá, melyet „pro patria” és „pro libertate” bontottak ki. Fellobbant az efelejtett lovagkor tündöklő érenyeivel. A bátor és hős, a csaták oroszlánja — szerető jó pajtás, gondos hitves és kegyes apa.

A lángoló hazaszeretnek, a mély és igaz vallásos erületnek bámulatos alakjai száguldának a legnagyobb, a legkimagaslóbb után — a vezér után.

Ő benne egyedül mind meg van az, ami a többiben együttvéve. Azért ő benne biznak, ő tőle remélnek. Látják, hogy a hazáért kő-kára tesz mindent, ami embernek kedves. A családi puhafészkeknél edesebb a tábori farkasbőr; felajánlott koronák ragyogásánál bódítóbb a csatogó fegyverek szikrája. Gazdagsága csak arra jó most, hogy a hosszú küzdelmek alatt teljesen kimerült nemzet helyett maga viselje az újabb küzdelmek terheit. Nyájas, leereszkedő, szíves az utolsó kurucé is, aki zászlaja alatt küzd nem érte, hanem a hazáért.

A hazáért, mely immáron nyitott sirja előtt állott. De ezt a sirt nem hantolhatta el az ádáz ellenség — megjött Ő, a szabadító! És omlott a vér, a szomjas föld möhön nyelte, hogy táplálékot adjon a szabadság fájának.

ségét s azt is, hogy mily sokat esalódott s mily sokat szenvedett. De a családások és szenvedések az ő lelket nemesebbé tették.

E nemes lélek tanulmányozása céljából s emléke iránti kegyeletből közöljük említett munkájának bevezető részét magyar fordításban. Ez a részlet bizonyosságot tesz arról is, hogy a legvallásosabb katolikus is lehet a legnagyobb magyar hazafi. A mostani viszonyok, rágalmazások közepette nem ok nélkül tettük e megjegyzést.

„Benned élek én Jézusom! s ezért nem Bethlehemben kereslek téged, hanem az én szivemben, melyben születni méltóztattál a te kegyelmed által és mert megújított lelkemben azon gondolataimat, melyeket lelkembe öntöttél néhány hónappal ezelőtt, midőn a te szolgádnak szent Agostonnak vallomásait olvastam.

Te tudod Úram, a mit akkor nekem is sugalmaztál, hogyha ennek a kezdetben bűnös és elég jelentéktelen származású és állású embernek élettörténete a keresztények épülésére szolgálhatott és sokakat szólíthatott a te szerföltött édes igád fölvetelére: akkor az én — aki az emberek gondolkodása és hiú véleménye szerint fejedelem, de előttd por és bűnös vagyok — alázatos vallomásom sem lesz haszontalan. Kértem kegyelmedet, hogy fogadásom teljesítésére határozott időt jelölj meg nekem.

De így tetszik nekem akkor, te azt akarod, hogy ezt a feladatot gyámoltalanságom és

magánvalóságom idejére halasszam el, s mivel most újból eszembe juttatod, távol legyen tölem Úram, hogy elmulasszam azt, mire névze határozatosan kijelentettem nekem, hogy akarod. Bevalom, hozzá kell fognom, mert tudom, hogy erőm elhagy; nem elég erős, Úram, emlékezőtehetségem, hogy felújítsak sok olyan dolgot, mikben részes voltam, némelyeket, miket hallottam, s igen sokat, miket elmulasztottam. Borzad a lelkem, ha visszaemlékezem azokra, miknek megutalására most a te kegyelmed indít és félek gondolni olyasmikre, a mik egykoron gyönyörűségemre valának. Valóban, Úram, minél inkább szeretlek téged, annál több fájalmat érzek eltűnt életem bünei miatt; nemde méltán félek-e hát téged, mivel ember vagyok és a te kegyelmednek kincsesházát törekeny porhüvelyben hordom, és még most sem szabadítottál meg engem ellenségeimtől, kik minden percben leselkednek reám, jöllehet magányosságban élve el-kijöttem abból a világból, mely egyaránt ellenséged nekem és nekem. De hát vajjon csupán ebből a nyomorú testből, a férgek táplálékából állok-e?

És tudom, mivel gyakorta érzem, mivel az ördög minden percben megkísért, hogy egyedül neked tartozom hálával, óh Megváltóm, azért, hogy megfékezted testi ingereimet attól az időtől kezdve, melyben mostani egyedüllettemben az első „vallomást” tettem; de a kísértés nem

Diadalmas csaták nyomán mind nagyobb erőre hajtott a száradásnak indult fa; lombokat hajtott, rügyeket fakasztott, virágokat bontott s már-már gyümölcsöket akart teremni. Izletes, édes gyümölcsöket! És ekkor a csaták elén járó nagy Rákóczi szerencsésillagának fénye sötéténni kezdett, a szabadság napja elvesztette melegét — rideg, hideg sötétség ült a tájra, megdermesztette a szabadság fájának virágát, gyümölcsét, belefurakodott a szivekbe, a vesékbe, lehanyatlott a hős lelke. A győzelmi mámor hangja elnémult, halálos esend ült hős csaták mezőire.

Óh, Trencsén! Óh Majtény! Amaz hős vértől pirosult gyászter — emez árulásnak rideg mezeje.

„Vereség ennél még sohasem volt gyalázatosabb és következményében szerencsétlenebb” írja a fejedelem, mintegy előre érezve a gyászos jövőndöt, mely hazájára Szatmárnál, reá nézve Rodosztón zárodott le.

Nemcsak a hazai, de a világtörténelemnek legideálisabb alakja rövid pár év alatt a gyötrelmeknek egész hosszú sorát kellett, hogy átszenvedje. 1707-ben a marosvásárhelyi diéta még a „haza atyja” névvel tiszteli meg s már 1711-ben minden reményét veszíti, 1715-ben törvényben kizadónak és hazaárulónak bélyegezik, 1735-ben a haza jobb jövőjének reménye nélkül megy át lelke egy boldogabb hazába.

Most pedig országsgazerte ünnepejük emléket hidegen és ridegen. Mert az ő emlékehez nem méltó ünneplés sem a kiállítás, sem az ének, a zene, a szavaltat, a díszszónoklás. Ő tett, ő escelekedett, egész élete egy nagy áldozat volt — emléket méltóan tehát e nemzet is csak tettel ünneplhetette volna.

Átkos visszavonásában nem tudta majdnem hosszú két század alatt a hazai földre elhelyezni a márványtenger partján porladó esontjait és nem tudta kitérűlni törvénykönyvének leggyalázatosabb cikkelyét, mely legnagyobb fiát a leggyalázatosabban bélyegzi meg.

A míg ezt nem teszi meg a nemzet: addig nem is ünnepel méltóan, mert elvesz az a nemzet, mely nagyjait nem tudja megbecsülni.

Vesse el már ez a nemzet „a türelem és megalázódás kísértését” — miként annak idején a nagy Rákóczi mondá.

hagyott el eugem, mert még életben vagyok, s ezért felnem és remegnem kell.

Látom Úram, hogy nincs nagyobb ellenségem, mint a túlságos magaszereget, melynek járma alatt, mióta eszemmel élek s mióta ártatlanságomat elvesztettem, csaknem többet kellett nyögnöm, mint a testi bűnök terhe és súlya alatt.

De felre a bűnök egybevetésével! Egyformák voltak azok mind s közülök a legkisebb is fölülmulta az önszeretet legnagyobb fokát is.

Adj Úram — kiált fel bűnbánólag — elegendő könyvet, hogy megsirathassam azokat, miket elmondok, mert érzem, hogy még nem vagyok eléggé bűnbánó. Elhatározom, hogy kegyelmed segítségével életem büneiért minden nap bűnbánatot tartok. S alig hogy egy keveset írtam, ime már is habozok és érzem, hogy nincs elég erőm visszaemlékezni azokra, miket eléggé megsíratni nem tudok s ime még most sem tudok sírni. Pedig hányszor törtek elő szemeimből akaratom ellenére is könnyeim, midőn hazám vagy más dolgok iránt való gyöngéd szeretetemet bűnös kétségbeeséssel mutattam ki! Mért száradtak hát ki most, midőn szivem fájalmát a Megváltó előtt kellene kiöntenem? miért nem akarnak bűnös érzelmeim könyei bűnbánatomról is tanusogtani lenni? Tekints reám Úram s nézd meg, vajjon méltán félek-e és hogy testem még mindig lázadozik-e akaratom

H I R E K.

— **Püspök urunk** július hó 28-án kelt IX. számu főpásztori körlevelet a mai napon vettük és azok részére, a kiket közelebről érdekel, a VIII. számu főpásztori körlevél rendeletein kívül — melyeket a mult számunkban közöltünk, ide iktatjuk még a következő pótló rendeleteket.

1. A Canon-ból az eddigi pápa nevét kihagyva, tekintet nélkül az ünnep rangjára, mindennap a „Suscitabo“ kezdetű miséből kollektá veendő „pro eligendo summo Pontifice“ (in dupl. I. cl. dic. sub una concl.)

2. Ha a parochialis misék után a lelkészek az előirt imádságokon kívül más imádságokat akarnak a néppel végezni — hatalmat nyerne az egyház előjárói, hogy az árvaság ezen szomorú napjaiban az egyház szándékára; a pápa választás kedvező kimenetelért a szent Rózsafüzért a néppel együttesen a Legméltóságosabb Oltáriszentség nyilvános kitétele mellett végezhessek.

3. Mihelyt az új pápa megválasztásáról megbízható forrásból hiteles értesülést nyernek a lelkészek, a templomok összes harangjai azonnal meghuzandók, ugyszintén ugyanazon nap este 7 óra tájban az öröm kifejezésékepen az összes harangok felóra hosszat szóljanak.

A következő napon pedig a székesegyházban ünnepélyes hálaadó istenítisztelet tartandó, mely ünnepélyes isteni tiszteletnél a szent mise a Cathed. b. Petri die 18. Jan. cum unica orat. — veendő. A szent misét minden templomban harangok zugása mellett ünnepélyes Te Deum fejezze be.

4. A többi templomokban az ünnepélyes hálaadó isteni tisztelet vagy azon a napon, mint a székesegyházban, vagy az

ellen. Mert félek Uram, hogy az elmúltakra való emlékezés halálra visz engem; ha azt akarod tehát, hogy eljék, öregbitsd irántam való kegyelmedet, ne távozzál el tőlem, nehogy akaratom ellenére rosszat tegyek, a jó pedig szántsándékkal se követhessem. Védelmézz meg engem lelkem üdvössége minden gúnytól, távoztól el ajkaimról a esalfaságot és hazugságot.

Hirdesse minden szavam irántam való esodalatos gondoskodásodat és kérjek le azt mindazok, kik olvassák ezen vallomását a te szolgáltnak, aki miként a szarvas a forráshoz, vágycokzik hozzád Istenem! Hozzad ragaszkodom s egyedül te Benned bízom. Akadályozd meg munkámat, ha ellenkezik akaratoddal és világosítsd meg elmémet! Vezesd az én kezemet, ha a te dicsőségedre s lelkem üdvösségére lesz.

Mindenekfölött imádom a te jóságos Bölcseségedet, mely engem ebbe a magánvalóságba vezetett, alázatos és őszinte szívvel hálát rebegek neked mindazon vigasztalásért és kegyelemért, melyekkel elhaltamtól azon időtől fogva, mióta állásomnak minden más kötelezettségtől megszabadítva a te szolgálatodra szolitottál, kinek minden teremtménytől legyen tisztelet és dicsőség örökkön örökké. Amen.

ezt követő vasárnapon tartandó meg a szerint, mint azt a lelkészek a fenálló körülményeiknél fogva jónak és alkalmasnak tartják. Itt azonban a székesegyházra előirt szent mise nem vehető, hanem a szent Háromságról vagy a Magyarok nagyszonyáról szóló ünnepélyes fogadalmi szent misék valamelyike.

5. Ezen ünnepélyes hálaadó istenítiszteletekre úgy a polgári, mint a katonai hivatalok, valamint minden katolikus egyesület és társulat a hívekkel egyetemben a szószékről és ezenkívül hivatalosan előre is meghívandók. Az ünnepélyes istenítisztelet napjától kezdve pedig ezután a Canonban mindig az új pápa nevét kell említeni.

— **Személyi hírek.** Püspök urunk július 28-án az esti gyorsvonattal Kolozsvárra utazott Pejasevics Alvin grófnő temetésére. Kolozsvárról több heti nyári üdülésre ment rokonai közé. Kiseretében volt Balogh József esikomyói főgymn vallástanárr, püspök urunk volt kedves ceremóniáriusa, ki több hétig mint püspök urunk vendége időzött városunkban. — Weisz Ferenc tanfelügyelő, alesperes, szentségi tanácsos az erdélyi egyházmegyében, zavari plebános, hazautazott.

— **Ünnepélyes isteni tisztelet.** Szerdán jul. 29-én ünnepélyes isteni tisztelet volt a székesegyházban, melyet Fábian Sándor nagy prépost, pápai praelatus úr tartott a pápa választás örömdetes és kedvező kimenetelért.

— **XIII. Leó pápa gyászja és részvét egyházmegyénkben.** Erdélyi egyházmegyénk az egész világgal XIII. Leó pápa Öszentsége elhalálása alkalmával egy egész hetet mély gyászban töltött. Midőn szétfutott a táviró vonalokon a szomorú hír és papjaink megkapták püspök urunk mult számunkban közölt főpásztori körlevelét, az összes világi és szerzetesi plebániális templomokban három napig meghuzták a harangokat és a gyászistenítiszteleteket mint tudósítónk szerre jelentik, a körlevél értelmében mindenütt azonnal megtartották. Országos harangzugás, gyászlobogók és isteni tiszteletek, áhítatos imádságok és szent elmélkedések között telt el. A mult vasárnap Gyulafehérvár szab. kir. város tanácsa és képviselő testülete Novák Ferenc kir. tan. polgármester vezetése mellett kondoleált püspök urnak, mely alkalommal polgármesterünk átgondolt szép beszédet mondott az elhalt XIII. Leó világ politikájáról.

— **Pejasevics Alvin** grófnő, hidvégi gróf Mikó Imre főpohárnokmester unokája, öz. gróf Pejasevics Arthurné Mikó Anna grófnőnek leánya hosszú sorvasztó mellbetegség következtében a hadoklók szentségének buzgó felvétele után Meránban a mult szombaton jul. 25-én hirtelen elhalt. A megboldogult életének virágában törte le a halál, szülője és az erdélyi főrangú családok, az Esterházyak, — a Telekiek, a Bánffyok és más nagyszámú rokonai végtelen szomorúságára. Temetése, melyet püspök urunk óméltóságára végzett, folyó hó 19-én ment végbe Kolozsvárt a Mátyáskirálytéri főtemplomból az egész város nagy részvétele mellett. A jó Isten a mélyen süjtött szülőknél és családoknál adjon ezen csapásban is erős vigasztalást és a megboldogultnak halhatatlan lelkét, mivel preciosa in conspectu Domini mors Sanctorum ejus — vegye fel menyországába. Have pia anima!!

† **Király Lajos.** Hullanak, hullanak, egyre hullanak a mi nagyobb embereink. Minden nap kis örömenek megvan a maga nagy szomorúsága. Ilyen végtelen szomorú reánk nézve, akik

közelebről mint kartársat ismertük őt és lágot szívtünk annak idejében ifjuságunk fakadó korában tőle. Király Lajos nyugalmazott rom. kath. főgym. tanár halála is. A szomorú jelentés azt mondja, hogy életének 66- boldog házasságának 41-ik évében július 28-án reggel 3 $\frac{1}{2}$ órakor hosszas és kínos, az isteni Megváltóban helyezett hittel, keresztény türelemmel viselt szenvedés után, a halottak szentségeinek áhítatos felvételével szenderült jobb letre az Urban.

Az Úr tehát megváltotta a szenvedésektől, hogy megjutalmazza érettük őtet. Megszűnt dobogni a nemes szív, elszállott az áldott jó lélek, mely minden vigaszt és segélykeresőt egyenlő szeretettel ölelt fel. Néma lett az ajak, melyről annyszor és annyi szenvedő szívéhez szolt a vigasztaló szózat, s a kinek minden szenvedő számára volt vigasztaló szava, egyedül az ő, csak az ő szenvedésére nem volt enyhét adó ír e földön.

Körülfaljuk mi is koporsóját a gyászoló családdal, a kinek az a tudat nyújt vigasztalást, hogy áldott emléke a halás szivekben örökké élni fog a nagy halottnak, megsíratjuk őt mélyen, elküldjük sohajtásainkat, buzgó imádságainkat gyászkoszorú helyett a pályán ravatalra, mert Király Lajos azon hitszilárd nemes alak közé fog tartozni, a kinek emlékét az utókor soha sem fogja elfosni. Azért emléke legyen áldott — nyugodjék békeben, az örök világoság fényekedjek neki.

— **Luka Neonila Veturia,** Luka Lajos helybeli gör. kath. lelkész és neje Mercurean Mária leánya július hó 26-án hosszas békétürréssel viselt szenvedés után a hadoklók szentségével megerősítve 20 éves korában mint menyasszony elhalt Gyulafehérvárt. Halálát szülőin kívül nagyszámú testvérei és rokonsága siratja.

— **Egy plebános jubileuma.** F. hó 25-én ünnepelte Rettegi József plebános K.-Esztelneken huszonöt éves papi jubileumot. Az ünnepelt e negyed századot valóban Isten dicsőségére és felebarátainak boldogítására használta fel, miért is önmegnyugvással adhatott hálát Istennek, hogy őt magasztos pályáján megsegítte. Huszonöt évnek előtte mint káplán Gyószentmiklóson kezdte meg működését az Úr szülőjében. Innen egy év múlva Gelencére ment hasonló minőségben, a honnan 2 év után egy hegyek közé ékelt faluba Lengyelfalvára helyeztetett át. Itt volt 10 évig és ezen idő alatt nem törődve a fáradsággal, igen sokat tett. Többek közt ő építette föl az ottani paplakot is. 1891 őszén ment Atyhába, a hol még több és nagyobb fáradságot igénylő tenni valót talált. És ő munkált, dolgozott. Ő építette fel a tornyot, az iskolát, ő fettegte ki a templomot stb. 1902. év őszén ment szülőföldjére, a hova mindig vissza vágott. És most itt is tartotta munkássága ünnepét, melyen a vidéki papság és híveinek javarésze jelen volt. A misén Balázs Ferenc alesplebános tartott gyönyörű beszédet a papi állás mibenlétéről és méltóságáról. Mise után a jubiláns 50 teritékű ebédet adott, amely előtt szintén Balázs Ferenc üdvözölte őt a vidéki papság nevében, hívei nevében pedig Jakab Gyula áll. igazgató tanító. Ebéd alatt először a jubiláns emelt poharat szeretett Püspökére, akit Isten ajándékának, „Donum Dei-“nek nevezett. Ebéd alatt még igen sok beszéd hangzott el, melyek közül jutott egy a jubiláns jelenlévő öreg edes atyjának is. — Kívánjuk, hogy az Isten segítse őt még ad multos annos buzgó és fáradságos működésében.

— **Megtérés a halalos ágyon.** Megható jelenet volt Szamosújvárt e hó 27-én este. Novák Károlyné szül. Kovács Zsuzsánna, ki hosszas betegeskedés után halálát érezte, maga köré

gyűjtve a rokonságot, kijelentette előttök, hogy ő, a ki eddig az ev. ref. vallás híve volt, katolikussá akar lenni. Az elhatározást tett követte és a visszatérés megtörtént. A két tanu jelenlétében megjelent Salamon Albert lelkész, — kinek az orvosi bizonyítvány a halál minden pillanatában beállhatásáról kezében volt — este 8 órakor vette vissza az élet utolsó pillanatában megtértet a kath. egyház egyedül üdvözítő kebelébe. A beteg boldognak érezte magát, nyugodtságot érzett, miként azt Szabó Károly és Halász Ede tanuknak maga mondotta. Valóban a kath. vallás és hit az egyedüli, mi a halállal küzdőt megerősíti és megnyugtatja a szenvedések túrelmes elviselésében. Megjegyezzük, hogy az ev. ref. lelkész átítzen a kath. papnak, hogy a kellő formalitások be nem tartásával ne merészelje átvenni, de a kath. pap in articulo mortis, teljesítette kötelességét, a miért senki ember fiától felelősségre nem vonható.

— Az „Erdélyi Protestáns Lap” haragszik, mert 29. számunkban furesának találtuk, hogy egy lutheránus vallású úri ember egy időben a kath. és az ev. ref. hitközségnek is gondnok a mert kifejezést adottunk annak a meggyőződésünknek, hogy egy százhusz év óta fennálló kath. hitközség mellett nem lehet különös nemzeti jelentőségű tulajdonitani egy ujonnan szervezett s alig néhány hívőt számláló ev. ref. fiókegyházközségnek. E megjegyzésünkkel csak arra akartunk rámutatni, hogy prot. atyáinkiai a nemzeti missziót úton-útfélen csak maguknak tulajdonítják a katolikus egyház rovására. Szóval azt akartuk mondani, hogy a kath. egyház már sok anyagi és szellemi tőkét használt fel a magyarságot addig is, míg a protestantizmusnak jártányi ereje sem volt — nincs tehát joga a protestantizmusnak olybá tüntetni fel a dolgot, hogy a magyarságot mindig csak ő küzdött s küzd.

És mindezek ellenére nem átalja t. laptársunk rólunk ezt írni: . . . hogy a nemzeti ügy, a magyarság faji érdeke, hekuba a gyfehérvári aulában és árnyékában, mikor a katolicizmus hódításáról van szó, azt már felesleges bizonyítgatni. Teljesen felesleges, mert úgy sem tudná bizonyítani.

De nekünk nem felesleges rámutatnunk arra a tisztességtelen fegyverre, melyet t. laptársunk hamis feltevésének bizonyítására használ, mikor ezeket írja: „Majláth Gusztáv gróf erd. róm. kath. püspök személyesen vett részt Balázsfalván Hosszu és Rádu ujonnan kinevezett román görögkatolikus püspökök felszentelésén.” Irja pedig ezt a minket leekéztető lap július 23-áról keltezett számában, holott ország-világ tudja, hogy Hosszút még mai napig sem szentelték fel püspökké s az erdélyi püspök nem is vehetett részt a felszentelésen, aminek külföldben megtörténte sem lenne a magyarság ellen való tüntetés, mint a hogy az E. P. L. szereténe feltüntetni.

Továbbá a ki leekézt akar adni, első sorban magának kell leekézt tudnia. Így t. laptársunknak is kellene annyit tudnia (hiszen egyházi lap), hogy valakit püspökké csak egyszer szentelhetnek fel, már pedig Rádu eddig is püspök volt Lugoson, tehát Nagyváradra való kinevezése alkalmából nem kellett ismételt felszentelni Balázsfalván.

A hamis feltevéséből levont következtetési pedig ezekután nem szorulnak cáfolatra. Ime! a „nem böcsületes flinta” így szokott hátrafelé sülni s megsebzti saját gazdáját. Külföldben gratulálunk t. laptársunknak „jól értesültségéhez.”

— **Bérmálás.** Püspök urunk folyó hó 28-án házikápolnájában megbérmálta báró Szent-

kereszty Zsigmondot. Szülői báró Szentkereszty Zsigmond kuriai bíró, kir. törvényszéki elnök Kolozsvárt és neje Sándor Erzsébet. A kis báró, akinek bérmálta dr. Ujfalusi Tódor József apát-kanonok volt, a bérmálás szentségében József nevet nyert.

— **Alapítvány.** Imets F. Jákó apátkanonok úr, ki Karlsbadból négy heti kura után friss jó egészségben a tegnap haza érkezett, 500 korona alapítványt tett a csikósmlyői róm. kath. főgymn. ifjusága kirándulási egylete javára, mely alapítványt az igazgató tanács folyó évi 1903. júl. 10-én 1187 szám alatt kelt átiratával hálás köszönettel elfogadott.

— **A magyar orvosok és természetvizsgálók XXXII. vándorgyűlésüket** ez évben az Erdélyi-Muzeum egylet meghívására Kolozsvárt tartják meg szept. 6—10-ig. Kolozsvárt volt még ilyen vándorgyűlés 1844-ben, tehát abban az időben, midőn Erdély még külön kormányhatóság alatt álló társország volt. Mikor tehát a tudósok „a két haza lakóit barátságos egyesületbe” vonták — valójában az első lépést tették a két testvérhon elválaszthatatlan egyesülésére. Az egyesület ma is az orvosi, természeti és társadalmi rokon tudományok fejlesztését, terjesztését és népszerűsítését célozza. A vándorgyűlésnek mindenki tagja lehet, aki az említett tudományágakat műveli vagy kedveli, ha a 12 korona tagdíjat lefizeti. A résztvenni akarók tagdíjaikat aug. 30-ig küldjék be a vándorgyűlés pénztárosához, Kaiser Károly drhoz (Budapest belügyminiszterium). Minden tudnivalóra felvilágosítást nyújt a központi választmány titkársága (Prochnow József dr. Budapest József-körút 55. sz.)

— **Az állami tanítók** kántorságára vonatkozó s múlt számunkban közölt nyílt kérdésre több választ kaptunk s mert még többre is van kilátás, azért ezeket összegezve, majd csak jövő számunkban tesszük közzé.

— **Medve helyett ember.** Sajátságos szerencsétlenségről értesít minket Sósmezőről. Fábian Pál 24 éves legény és Irmea János oláh ember júl. 26-án reggel kimentek a községtől mintegy másfél kilométernyire fekvő erdőre, hogy az ottan vadon termő, de igen jó zamatu cseresznyéből hozzanak családjuk számára. Szedegetés közben megdöbbenve vettek észre egyik cseresznyefán egy medvét, a mint vígan fordélt az érett bogycákkal megrakott cseresznyeágakat. Fábian Pál visszatért a faluba György Lajos erdővédert, míg társa biztos helyre húzódva szemmel tartotta a lakmározó medvét. Nemsokára eljött a fegyveres erdővéd, célzott és lőtt. A lövés után e szavakat hallották: „Jaj Istenem! hogy fáj!” Oda rohannak a fához s rémülve veszik észre, hogy a fa ága közt egy haldokló ember akadt fenn. Belták János 22 éves suhane volt a szerencsétlen, akit lombos szürke szüre és gyapja, barna kucsujá miatt néztek mind hárman medvének. Fábian Pál és György Lajos ezóta kétségbe vannak esve, hogy mi lesz a lelkükkel.

— **Több katolikus** aláírással egy nyilatkozatot kaptunk 29. számunkban megjelent „Lutherano-Katolico . . . stb. című közleményünkre vonatkozólag. A nyilatkozatban olyasmi ellen veszik védelmükbe plebánusokat, amit mi voltaképpen csak mellékesen említettünk fel, mint tény, de megrovásunknak nem az volt a lényege. Azt írják ugyanis, hogy a plebános úr nem a bankettre ment, hanem csak az öt felkereső régi ismerőseinek — kiknek szállóhelye éppen ott volt hol a közebed lefolyt, — adta vissza a látogatást. „Plebánusunk udvarias ténye tehát nem tapintatlanság volt — írják — hanem az ő művelt, szelid lelkének megnyilatkozása régi jó ismerőseivel és barátáival szemben.” Mindezt szívesen elismerjük, de ismételtlen hangoztatjuk, hogy felszólalásunk oka nem ez volt, hanem az, amit ismételtlen megolvashatnak mai számunk egy kisebb közleményében.

Az egyházi ének-kurzus.

Miként olvasóink már igen jól tudják, Püspök Urunk gondoskodott arról, hogy a csikósmlyői szentgyakorlaton részt vett kántorok a Gergely-féle choralis karénekekben is némi jártasságot szerezzenek. A gondos főpásztor nem kimélve áldozatot, oda hívta Bundala János dr. esztergommegei áldozó papot, a kath. egyházi Zeneközöly szerkesztőjét, úgy szintén Kersch Ferencet az esztergomi főszékesegyházi karnagyot, a Cecilia-egylet alelnökét, akik aztán ezt a tanfolyamot vezették s a szent ügy érdekében buzgózkodtak és fáradoztak.

Bundala J. az ének gyakorlati részét szép felolvasással bővítette. Jelezté, hogy honnan és mikép keletkeztek az istentiszteletnél használatba vett szertartások; rámutatott a papok és kántorok nemtörődömségére; irányt mutatott a régebbi időkben virágzó, de most szunnyadozó, sőt elhaló hitélet felélesztésére; rámutatott az egyházi zene és ének elhanyagolására, súlyosására.

Szép felolvasásának egyes részleteit im szöröl-szóra közöljük:

„Az anyaszentegyháznak kellett a körülményekhez alkalmazkodnia, de úgy, hogy ebbeli intézkedései a hitbéli tanítással összefüggők legyenek. Innen van az, hogy az isteni tisztelet idővel fejlődött, majd bővült, majd ismét korlátozott s ennek következtében istentiszteletünk nagyon változatos . . .

Semmi sem mutatja jobban mily nagyfontosságúak az egyház szertartások, mint az, hogy V. Sixtus pápa egy konstitúciójával a szentszéknél külön kongregációt létesített, melynek feladata a szertartások és liturgikus szokások ellenőrzése és vezetése.

Mindenesetre volt azóta olyan idő, melyben az egyház szellemétől — tisztán zenei szempontból érve, — eltértek, sőt a liturgikus zenében nagyon is nagy szabadság és önkény uralkodott. Ma azonban különösen a Szt. Cecilia-egyesületeknek köszönhetjük az egyház szellemét tisztán zenei vonatkozásban. És most mindenki kezdi belátni, hogy az egyházi zenének jellegénél fogva az egyház követelményeinek eleget kell tennie.

Az egyházi zenére vonatkozó törvények, határozatok nagyon fontosak, mert ezek őrzik ünnepélyességét, magasztosságát és egységét. Ismerjük mind azt a sok ellenvetést, amellyel mentegetődznek azok, akik az állapotokon nem akarnak javítani, mert félnek a munkától, de ezzel csak azt bizonyítják, hogy lusta berencek, akik az Isten ügyét nem tartják a magukénak; de ha kongruarendezésről, tanítói fizetés emeléséről van szó, senki sem marad ki az akcióból.

Nem újításokra törekszünk, hanem érvényt akarunk szerezni az egyház régi intézkedéseinek. A szentségek után legáradóbb forrása a kegyelemnek: az istentisztelet. Az istentiszteletnek lényeges részét képezi az egyházi zene, vagyis az ének, mert ez képezi az imádságok ünnepélyes köntösét, amelyben azok az Isten trónja elé szállnak.

Az egyházi szabályok pontosan meghatározzák, hogy a szent mise szövegének mely részei olvasandók és melyek éneklendők, mit énekeljen az áldozó pap, mit a segítők (ha vannak) és mit énekeljenek az énekesek. A mit a pap vagy segítők énekelnek, — tehát prefációt és Páter nosztert sem véve ki, — azt énekesnek sem énekel, sem orgonával kíséreni nem szabad.

Nagyszerű bölcsességgel van a szent mise berendezve. Ezen berendezésnek a célja, hogy a hívő nép cselekvő részt vegyen az is-

tentiszteletnél s így a liturgikus énekek eredetileg mind népének voltak s most is ugyanazon jelleggel bírnak. De a mit sok helyütt a templomban véghez visznek, az lehet minden egyéb, csak nem egyházi ének.

A liturgikus könyvekben foglalt szabályok a.) általánosok és b.) részletesek.

Az általános szabályok vonatkoznak egyrészt az egyházi szövegre, másrészt a szöveg zenéjére, vagyis a dallamra és összhangra. Ami az egyházi szöveget illeti, ennek először is latinak kell lenni, másodsor nem szabad más szövegeket énekelni, mint a mit az illető napra vagy alkalomra a misekönyv vagy breviarium előir. Az előadást módra nevez meg kell őrizni a szöveg előségét, tisztán és érthetően kell kifejeznie a zenének nem szabad a szöveget megesejteni, összezavarni és érthetlenné tenni. Távolságtól legyen a zenétől minden profán, nem szent és világi jelleg; legyen inkább nyugodt, komoly és áhitatra gerjesztő; megfeleljen a hely szentségének, a szent cselekmények magasztosságának.

Nékülöznie kell mindazt, ami a hallgatók lelkében oly érzelmeket keltené, melyek az igazi áhitattal ellenkeznek. Mindenkora száműzendő a templomból az a zene, amely csak a lélek alantassza, érzékiséget igaztatja. Sokan nem tudják megkülönböztetni az igazi áhitatot az aljas érzélgősségtől. Így a legtöbb kedvelt Máriaének semmiben sem különbözik egyszerű szerelmi daloktól. Kerülni kell azon meneteket, fordulatokat, hangfestségeket, amelyek a szenvedélyeket igaztatják. Nem állítható, hogy ki kell zárni a chromatikát, de annyit követelünk, hogy azt mértékletesen és diszkretnen használja; a művészi érzék finomsága ezt mindig eltalálhatja. A zene ne a szavakban rejlő fogalmakat fejezze ki, hanem a szövegben kifejezett érzelmeket adja vissza.

Ezzel nem az van mondva, hogy a zene mindig színtelen legyen; az egyházi év különböző ünnepei szerint változó hangulatot kell felkeltenie.

A nép nyelvén való éneklés énekes misén vagy liturgikus funkciók alatt tilos s a püspököknek jogukban áll megtiltani, hogy a nem latin szövegű énekek olyankor énekeltesse.

Az egyházi zenének minden tekintetben katólikusnak — általánosnak kell lennie. Ezen kívánalmaknak megfelel az ugynevezett gregorian chorális ének. A liturgia mindazon részeinek, melyek ünnepélyesség alkalmával éneklendők, hivatalos dallamuk van, a mely a hitelet hanyatlásával elhanyagoltatott s majdnem feledésbe ment. A mi ebből megmaradt, azt a mostoha bánásmód sokszor felismerhetlenségig eltorzította.

Mindazonáltal bár az egyház csak a chorális ismeri el egyedül liturgikus énekek, az egyház nem zárja ki a templomból a többi ének és zenestílusokat, ha alkalmasak az ünnepélyesség emelésére és ha az egyház szabályaiba nem ütköznek s ha az egyház követeléseinek megfelelnek. Az ugynevezett palestrina stílus legmegfelelőbb e célra, mert gregorián chorálisból fejlődött ki.

Az orgona sok századon át való gyakorlat által jogosultságot szerzett a templomban, ezt az egyház approbálta, míg más hangszereket csak megtűrt. Azért az orgonistának nagyon kell vigyáznia, hogy vissza ne éljen az orgonával s azt ne profanizálja. Itt tudnia kell a legnagyobb művészeknek is, hogy ő az istentisztelet alatt nem egyszerűen csak művész, hanem az egyház szolgálója, a hol nem azért van, hogy művészetét fitogtassa. De senkisé megdölgö, hogy eleget tett, ha úgy a hogy dolgát elvé-

gezte s kellő előkészület nélkül is ült az orgonához.

Az orgonát szabad használni vasárnapokon és ünnepnapokon mindig, valahányszor ünnepélyes istentisztelet van, de ki vannak véve, vagyis az orgonának hallgatni kell: az adventi és nagybőjti vasárnapokon, kivéve a 3-ik adventi és 4-ik nagybőjti vasárnapot.

Az adventi és nagybőjti eső ünnepeken mindig szólhat az orgona.

A halotti szt. misekél csak akkor szól az orgona, ha éneket kísér, különben hallgat, tehát a praedulás tilos. A himnuszoknál az első és utolsó versét kivéve a többi recitálható orgona mellett s a Dies irae-nél csak azon versszakok éneklendők, amelyekben könyörgés foglaltatik; de a Gloriat és Credo nem szabad rövidíteni.

A templom karzata, mert része a templomnak, senki által se tekintessek szórakozó helynek; ott mindenki imádkozva énekeljen.

A részletes törvényekre, amelynek az egyházi ténykedések egyes énekekre vonatkoznak, jelen alkalommal kiterjeszkedni nem lehet; nagy része a Kath. Egyházi Zeneközlönyben már közölve volt. De az itt elmondottakból is látható, mily gondot követel az egyház mindazoktól, akik a szent ténykedéseknél közreműködnek.

Ne esodálkozzunk, hogy oly ijesztőn terjed a közöny a nép rétegei közt, mikor még azok is, kik hivatva, hogy a hiteletet ápolják, közönynevel teljesítik kötelességeiket.

A liturgikus istentisztelet hatása nem mulékony, nem ujdonság varázseréje, mely ma feltűnést kelt s holnap már nem érdekel. Már husz századdal ezelőtt oly erővel vonzotta a hívőket magához, mely nagyobb volt, mint az üldöztetések minden szörnyűségei. A legszentebb oltári titok hatása ez. A kegyelem ereje nem fogyatkozott meg ma sem, de ha nekünk nem áradnak oly bő áldások és kegyelmek, annak csak mi vagyunk okai, hogy a világ szellemét be engedjük a templomokba; de hála Istennek észre vettük a garázdálkodást még mielőtt nagyobb bajt okozhatott volna. A világ fiai azt hitték, hogy könnyen megfosztják a kath. vallást erejétől, ha megrottják az istentiszteletet s e célra felhasználják minden eszközt. Kormányhatósági rendelettel megrövidítették az istentiszteletet, a latin nyelvet felcserezték a nép nyelvvel. (1860. esztergomi tartom. zsinat elismerte ezen intézkedéseket, sürgetvén a gyermekek énekét a nép nyelvén a nagy szent mise alatt. Jövahagyást azonban nem nyert ezen zsinat.) Avval érveltek, hogy a nép értse, ami a templomban énekeltek. Nagyon siralmas esere: a szt. mise titkai helyett silány ének.

Nagyobb súly lett fektetve a szónoklatokra és sohasem volt hiány olyanokban, akik virágos frázisokkal a kath. templomokat általános morálon alapuló felekezet nélküli vallás imaházává szeretnék változtatni. A dogmatikus és liturgikus szent beszédeknek, melyek Istenről, istenes életéről, bűnbánatról, gyónásról, önmegtartóztatásról és más keresztény erényekről alig van híre már s a melyeket ép úgy elmondhat egy eretnek, mint pogány.

Ne engedjük elvilágiasítani liturgikus istentiszteletünket, hanem tartjuk meg az egyház szabályait, segítségül győzelemre a Cecilia egyesület törekvését; az egyház zenei reform nem annyira zenei, mint inkább liturgikus ügy, amelyből a pap ép oly kévessé vonhatja ki magát, mint a kántor, mert mind a kettőnek meg van a maga fontos feladata a liturgiában. Ha visszaállítjuk és megővük liturgikus istentiszteletünk tisztaságát, egységét és magasztosságát, akkor újra fogjuk tapasztalni az isteni erőt és bő kegyelmet.

A tanulságos és hatásos felolvasásnak meg is volt az eredménye, mert a jelenlevők közül vagy ötvenen maradtak még két napra vissza, hogy a gyakorlati oktatásban, melyet Kersch Ferenc az esztergomi megyei egyházi karnagy tartott, részt vehessenek.

A cél az volt, hogy az egyházmegye kántorai egyöntetűségre jussanak, a szép és magasztos gregorianus énekkel megismerkedjenek, hogy ezután annak meghonosításán fáradozzanak.

Tegyük meg már most kötelességeiket ebben az ügyben a lelkészek is, s akkor nem sokára bekövetkezik a kívánt egység az egyházi éneken és zenében.

Buzdítsák kántoraikat a további képzésre, hozassák meg a szükséges műveket, a Sursum corda című kántor-könyvet s az ebből kivonatos Népének című füzetkét; segítsék őket az éneklés divó rossz szokások és rossz énekek kiküszöbölésében.

Ertll Vendel.

C S A R N O K.

A Becquerel-féle radium és sugarai.

Közl: Dr. B. J. Zs.

Az egész világ intelligenciáját, amely egyáltalán érdeklődik vagy gondolkodik a kémia, fizika és az orvosi tudomány haladásán, bámulathatóan egy új elem megjelenése, melynek a csodával határos tulajdonságait állapították meg már az eddig végzett kísérletek is.

Ez az új elem a radium. — Tudósok, kik radiumhozjutának kísérleteket folytattak. Egyike az előállítás olesőbbá tételén, másika hőforrásának kiaknázásán fáradozik, harmadika a szenvedő emberiség számára akarja meghódítani ezt a sajtásányos anyagot. Rendkívüli drágasága miatt a tudományos buvárlatok eddig még oly csekélyek, hogy a radium jövő szerepét ma még nem tudjuk, el sem képzelhetjük. De megdöbben mindenki gondolkodását, aki csak az eddigi eredményekről is tudomást szeres.

A villamos erő csodái, a kormányozható léghajó, az okszigennek osztása, a szermtherapia, a mechanika rendkívüli eredményei elhomályosulnak a radium csodái mellett.

Curie párisi tudós és lengyel származású neje állították elő először 1898-ban uraninból, mely az energia elméletét rombadönteni készül. Egy elemet, mely Crookes és Becquerel szerint erőt fejt ki anélkül, hogy anyagából, erejéből veszítene. Mai fogalmaink szerint ez szinte elképzelhetetlen. Hő- és fénysugarakat boesát ki szakadatlanul. Úgy lehet, hogy olyan erőforrást használ fel és működött, mely előtűnik még ösmertelen. Bár Curie-ek fedezték fel, de Becquerel tanulmányozta és ismertette legelőször a sugarakat, miért is utána neveztek el, éppen úgy, mint az X sugarakat Röntgen után.

A radium értéke sokszorososan felülmúlja a gyémánt értékét. Egy gramm ára 30000 és egy kilogramm ára 30 millió márká. Egy kilogramm radium azonban még csak gondolatban létezik, mert előállításához 5000 tonna uraninra volna szükség, ennyi uranin pedig ez idő szerint az egész világon nincsen; másrészt ily mennyiségben kis helyen elő sem állítható rendkívüli erős hősugár miatt, mert hiszen 1 kgrm radium melegek értéke megfelel egy olyan hőforrásnak, mely egy ezer hektár terjedelmű és öt méter mélységű tó összes vizét képes volna felforralni.

Kémiai és fizikai módon eddig kiferkésztett tulajdonságainál a következőket említik fel a tudományos szaklapok:

1. A radium képes egy emlős állatot a távolból megölni.

2. Az emberi bőrben már 1 miligrammnyi radiumos doboz is hideg égési azaz harmadfokú tüneteket okoz mindenféle alakban a behatás intenzitása szerint.

3. Olyan vakok, kikben meg van még a fényérzés, de a tárgyak alakját szemükkel nem tudják kivenni, sőtét szobában a rádiummal megvilágított ernyőn a vetített, vagy az ernyőn levő tárgyakat megismerik. Vakok, kik valaha látták vagy pedig vakon születtek is, kik tapintó érzékkel egyes tárgyak alakját megismerni tanulták, radium által fölismerik azokat, természetesen az addig nem látott, vagy tapintással meg nem tanult tárgyakat megnevezni nem tudják, mert egyáltalán nincs még róluk fogalmuk; de ha egyszer a radium sugaraitól megvilágítva látták, könnyen ismerik fel másodszer. Így tanulta meg már az orosz abe-t két vakon született 12 éves orosz fiú. Ez az ördögös esodálatos elem tehát a tárgyak megvilágítása mellett mintegy bevilágít a vakok lelkébe is. E. S. (London) szerinti vizsgálatok megmutatták, hogy ha a radium-dobozt az ember tarkójára tesszük, az illető ember agyvelejében fényérzés támad, vagy a sokszorosan bekötött szem képes meghatározni a radium-doboz fekvését és a levegőben való mozgását.

Ha azonban tény az, hogy 1 milligramm radium 10 centner magasságból 3 nap alatt megöl egy egeret, ugyanannyi radium hosszabb idő alatt képes lesz tönkre tenni egy embert is, vagy arányosan nagyobb mennyiségű pillanat alatt is. Hosszas kísérletek fogják csak megállapítani, hogy mily mennyiségű és milyen tartóba elhelyezett radium szükséges ahhoz, hogy az agyvelő vagy a látandó tárgy bevilágíttassék anélkül, hogy sem a látó sem a látott ne szenvedjen.

A radium körülben feketeszínű anyag, va-

lószerűleg szénszarmazék. Önmaga nem világít, hanem a tőle kiinduló sugarak fénylőkké válnak a testeken, tehát az agyvelő fényérző centrumán vagy a tárgyakon, melyekhez a sugarak eljutnak. A tiszta radiumnak csak hősugara vannak, a radium vegyületeinek — eddig bromid, chlorid és sulphid — azonban már fénysugara is vannak. E vegyületek úgy látszik a kapott hősugarak következtében izzanak és mint megvilágított és világító anyagok szerepelnek anélkül, hogy a radium maga első fényforrásként működne.

Némi fantáziával feltehetjük, hogy a nap nagyrésze is rádiumból áll, melynek hősugara izzásba hozzák az ő rendszerébe tartozó égitesteket, mely égitestek viszont hő és fénysugaraikat hozzánk juttatják.

Azon tény, hogy az emberiség egy oly anyagra tett szert, mely esekély súlyú, óriási nagyságú, soha el nem vesző és az eddig ismert erőforrások igénybevétele nélkül folyton működő erőt tartalmaz, elképzelhető, hogy nem hosszú idő múltán változni fog a mechanika, fizika, kémia, orvosi tudomány, életünk egész berendezése s minden, mit eddig tapasztaltunk és ismertünk.

A szerkesztő üzenetel.

E. G. Szujvár. A programmon még ez idő szerint semmi változtatás nem történt, tehát úgy kell venni, a mint van. Ha változás állana be, lapunk útján ideje korán tudatjuk. A küldöttért hálás köszönet.

M. J. Bács. A lap küldését kiadóhivatalunknál a pénztári hivatal szüntette be. Sziveskedjék tehát a dolgot a pénztári hivatalnál rendezni.

Gy. E. Mihelyt sorát ejtethjük, hozni fogjuk.

Pályázatok.

— A csik-csatószegei rk. elemi népiskoláján egyik tanítói és segédkantori állás nyugdíjazás következtében megüresedvén, arra 800 korona középféltetés, 20 kor. stólaris jövedelem, egy szoba, konyha,

kamra és egy kis veteményes kertből álló javadalmas mellett f. évi aug. 15-ig terjedő határidővel ezenel pályázatot hirdetek.

A megválasztottnak kötelessége leend október 1-ig állomását elfoglalni, az I—II. osztályosokat önállóan, az ismételőket felváltva tanítani s a segédkantori teendőket végezni. Csik-Csatószege, 1903. július 6.

Bálint Lajos,
plebános.

— A marosportusi kincstári róm. kath. kántortanítói állásra augusztus hó 4-éig terjedőleg a kerületi főesperes úr szíves megbízásából ezenel pályázatot hirdetek. Ezen állomással összekötött járandóságok: a) kényelmes lakás 3 szoba, konyha pince, kút, tágas veteményes kert; b) 600 kor. évi fizetés, melyet a szászsebesi m. kir. Erdőhivatal havi előleges részletekben fizet ki; c) 42 kor. orgonálási jutalom díj ugyanazon hivatal pénztárából; d) a gyulafehérvári kincstári faraktárból 20 köbméter kemény tűzifa, melyből az iskola is fűtendő. e.) Minden egyes beiratkozó tanulótlól 2 kor. 50 fill. tanítási és beiratási díj, melyből a tűzifa beszállítása, felvágatása és az iskola mindennemű takarítása számadás kötelezettsége mellett eszközöltetik; f.) az arra jogosultaknak az ötödéves korpótlék. Kötelessége a kántortanítónak az osztalton népiskolát vezetni és a kantori teendőket végezni. A kellően felszerelt folyamodványok a fenn jelzett határidőig a hegyfaljai esperesi hivatalhoz Gyulafehérvárra intézendők.

Gyulafehérvárt, 1903. jul hó 12-én.

Kopacz Gergely,
székesegyházi kaplán.

HIRDETÉSEKET JUTÁNYOS ÁRBAN KÖZÖL E LAP KIADÓHIVATALA.

FELETTE FONTOS

minden mezőgazdára, minden állattulajdonosra, minden juh- és sertésenyésztőre s minden kisgazdára! „Miként hízolom fel gyorsan sertéscímét?” „Miként lesz marhám gyorsan piacképes?” „Miként gyorsíthatom ökreim bizalmát?” „Mely szerrel érem el teheneimmél és kecskéimmél a jobb tejet és nagyobb tejelést?” „Mivel mozditom elő növendék marhám gyors felnövését?” „Mit kell használnom, hogy marhám mindig egészséges legyen?”

Ez csak az által érhető el, ha a takarmány vagy ital mellé védjeggyel ellátott, törvényesen védett, sokoldalúlag kipróbált s a legmagasabb kitüntésekben részesített

Regensburgi „Étvágy” takarmányfűszer

vegyítettik.

A költsége ennek igen csekély és dúsán visszatérül. Kapható minden nevesebb kereskedésben, vagy egyenest a cégznél:

MEISE LAJOS
mezőgazdasági készítmények gyára

————— SZÁSZSEBES. —————

Tájékoztató füzetek és utasítás ingyen szétküldve. Raktárak minden oly községben, hol még eddig nincsenek, felállíthatnak, mire nézve sziveskedjék egyenest a fenti céghez fordulni.

Főraktár Gyulafehérvárt:

SCHLESINGER TESTVÉREK üzletében, Novák Ferencz-tér.

PAPP GYÖRGY KÖNYVNYOMDÁJA

GYULAFEHÉRVÁRT.

ZELJESEN UJOTNAN BERENDEZETT KÖNYVNYOMDAI MŰMÉZÉZ.
KÖNYVKÖZÉSZESZI MŰHELYVEL KAPCSOLÁSBAN.

— 2. cz. I —

— A kor követelményei előtt meghajolva, és a nyomdát igénylő közönség iránti előzettségéből is — Isten segédelmével és ügyszerető úri emberek, nemeslelkű felebarátok támogatásával — **UJ KÖNYVNYOMDÁT** rendeztem be, minélfogva azon kedvező helyzetben vagyok, hogy a tipográfhiától ma már oly sokat kívánó legfokozottabb feltételeknek is eleget tehetek.

— Könyvnyomdám változatos és nagymennyiségű modern betűfajokkal, szép-alakú szövegbetűkkel, többféle segédgépekkel és a könyvnyomtatáshoz megkivántató összes eszközökkel fel van szerelve, úgy, hogy bátran állíthatom, hogy erdélyi hazarésünkben kevés nyomda lehet felszerelés tekintetében ennél előbb való.

— De mindemellett ez a felszerelés csak alapjául szolgál egy nagy, minden versenyre képes könyvnyomdának, a mennyiben teljes erőmből arra fogok törekedni, hogy Isten segédelmével könyvnyomdámot újabb meg újabb eszközökkel erősítem, bővítem és a versenyre képessé fejlesszem.

— Nagyon természetes, hogy ezen szándékomat csakis úgy leszek képes megvalósítani, ha a t. közönség eddig tanúsított becses támogatásával ezután is szerencsétlenül fog, — a mit remélve, és kérve, vállalatomat jóindulatba ajánlva, vagyok

— Gyulafehérvárt, 1903. június hó. — hazafias tisztelettel —

————— PAPP GYÖRGY, könyvnyomdátó. —————

Tisztelettel ajánlom továbbá **KÖNYVKÖTŐ-ÉZLETEMET**, a hol is mindenféle könyvkötői munkákat elvállalok s azokat gyorsan, pontosan, tartósan és csinosan a legjutányosabb árral elkészítek.

Könyvnyomdám a következő állandó jellegű hetilapok és folyóiratok kiadásával van eddig megbízva: **Erdélyi Oltáregyleti Lap.** (Havi közlöny.) — **Közművelődés.** XXVI. évfolyamában. (Heti lap.) — **Alsófehérmegyei Tanügy.** (Havi közlöny.) — **Gyulafehérvári Hírlap.** XVII. évfolyamában. (Heti lap.) —

Sürgöny: Blaskovits. Sokszorososan kitértetve

TEPLOM FESTÉS. Első orszá-
gos műfes-
tészeti és
iparműve-
szeti intézet
Alapítottott
1887-ben.**Olajba oltárkép**

magas centm.	50	70	90	100	125	160	180	220
korona	25.—	40.—	55.—	70.—	100.—	125.—	170.—	200.—

Egy életnagyságú arckép, mert örök becsé van és egyszersmind szobadisz. továbbá előnyös nász-, név- és születésnap, vagy egyéb alkalmi és ünnepi ajándékol szolgál. — Ezeket az arcképeket bármilyen beküldött fénykép után a legfinomabb kivitelben készítsem el.

Nagysága	25×32	35×45	55×65	65×80	75×110	85×125	100×150
	18	25	40	55	95	120	180

**Poichromozott fa-szobrok,
aranyozott szélel**

magas centm.	50	70	90	120	140	150	160	170	180	200
korona	30.—	40.—	50.—	100.—	135.—	150.—	170.—	185.—	240.—	300.—

BLASKOVITS BÁTORI MIHÁLY

Szabadka, VII. kerület, Erdő-sor 66. szám.

A főt. papságnak bíboros hercegprimás úr ő eminenciája 67.898. szám alatt és Tolnai Festetich Tazsilo gróf úr ő nagyméltósága által ajánlva. Az oktatást ő nagyméltósága Császka Gy. kaloosaj érsek úr nagylelkű áldozatkészsége folytán olaszországi műfestők és műmárványozóktól nyertem.

Templomfestés stilszerint, gipsz-márvány (stucco), keresztet aranyozása állvány nélkül. Templommeszelés, eső által le nem mosható. **Oltárképek festése művészi kivitelben bámulatos olcsón.** Szegényebb egyházaknak 25% engedmény! **Elismerő nyilatkozatok rendelkezésre bocsájtatnak.**

TARTOS SZAGTALAN
Csakis Christoph-féle lakot kérjünk!
AZONNAL SZARAD
A szoba azonnal használható
A VALÓDI
Christoph-Lak
A LEGJOBB MAZALÓ ANYAG A PADLÓRA

KLINK SÁNDOR, orgonaépítő
— GYULAFEHÉRVÁRT. —

Alóírott van szerenésém a helybeli és vidéki nagyérdemű közönséget és a főtisztelendő Egyházakat és iskolákat tisztelettel arról értesíteni, hogy Gyulafehérvárt, az erdélyi püspöki székvárosban megtelepedtem és hogy működésem terét az egész egyházmegyére kiterjesztve elvállalok a megyében bárhol levő templomi orgonák javítását, esetleg teljesen újbol való felepítését, valamint minden szakmamba vágó munkálatokat, nevezetesen harmoniumok, zongorák hangolását, szóval mindennemű hangszerek javítását vagy újonnan készítését.

Egyben tisztelettel kérem azon Főtisztelendő Egyházakat, melyek orgonáikat évi 20 korona díjért kezelteni és így jókarban tartatni ohajtják, kegyeskedjenek ebbeli b. szándékukat velem lehetőleg azonnal tudatni, hogy megbízatásomnak sorrend szerint eleget tehessek.

Megkeresések, illetve megrendelések egyelőre PAPP GYÖRGY könyvnyomdájába ezimzendők Gyulafehérvárra.

Magamat becses pártfogásba ajánlva vagyok

mely tisztelettel

KLINK SÁNDOR,
orgona műépítész.

lehetővé teszi, hogy a szobák mázolás alatt is használtassanak, mivel a kellemetlen szag és lassu, ragados száradás, mely az olajfesteknek és az olajlaknak sajátja elkerülte. E mellett aszmalata olyan egyszerű, hogy kiki maga végezheti a mázolást. A palló nedves tárgyval feltöltő lehet, anélkül, hogy elveszítene fényét. Meg kell különböztetni

szinezett szobapalló fénymázt, sárgásbarnát és mahagonibarnát, mely akáresak az olajfesték födi be a pallót s egyuttal fényt is ad. Ezert egyaránt alkalmazható régi és új pallóra. Teljesen beföd minden foltot, korábbi mázolást, stb.; van azután:

tiszta fénymáz (szinezetlen)

új pallóra és parkettra: mely csupán fényt ad. Különösen parkettra és olajfestékekkel már bemázolt egész új pallóra való.

Csak fényt ad, ennélfogva nem födi el a famustrát. Postacsomag, körülbelül 35 négyzet méter (2 közep nagyságú szobára való) 5 frt. 90 kr. vagy 9¹/₂ márká.

A közvetlen megrendelések minden városban ahol raktáron vannak ide küldendők — Minta mázolások és prospektusok ingyen és bérmentve küldetnek. A bevásárlásnál tessék jól vigyázni a cégre s a gyári jegyre, mivel azt a több mint 35 éve létező gyártmányt sok felé utánozzák és hamisítják, rossz és gyakran a célnak meg nem felelő minőségben hozzák forgalomba.

Cristoph Ferenc
a valódi szobapalló fénylakk feltalálója
és egyedüli gyártója.

FŐRAKTÁR:

DAHINTEN VIKTOR
vaskereskedésben. GYULAFEHÉRVÁRT.

Használt tankönyvek bekötését a legolcsóbb árban eszközli Papp György Könyvkötészete Gyulafehérvárt.

Az ezredéves Országos kiállításon kiállítási éremmel kitértetve, kitűnő ízlésért és jeles munkáért.

CSUKA ANDRÁS

papi szabó, reverenda- és czimáda-készítő.

Az 1896. évi orsz. kiállításon a bíboros herceg-primás rendelkezését állította ki. — 1877. óta készít papi és polgári ruhákat, birretum, pallium müzétumokat és czimádaikat stb.

Budapest, IV. Papnövelde-u. 8. I. II. ajtó II. ud.

Czégemet a t. papság figyelmébe ajánlom, törekvésem oda lesz irányulva, hogy megrendelőimet jutányos árak mellett pontos és lelkiismeretes kiszolgálás által teljesen kielégítem.

Főpásztori körlevelek

esinos bekötését jutányos árért és gyorsan eszközli Papp György könyvnyomtató intézetének könyvkötészeti osztálya, és Lelkeszi hivatali nyomtatványok dús raktára Gyulafehérvárt.

Sürgöny ezim: Papp György nyomtató Gyulafehérvárt.